

20 x Madame Bovary

Flaubert's roman *Madame Bovary* (1854) is een van de meest verfilmde romans uit de westerse literatuur. Nog groter is het aantal verfilmingen waarin direct of indirect ernaar verwezen wordt. De redenen ervoor zijn natuurlijk niet scherp aan te geven, maar de twee meest aannemelijke zijn de volgende.

- De roman is het verhaal van een eeuwig drama, een drama dat iedereen meemaakt. Of op zijn minst in zijn directe omgeving meemaakt, weliswaar niet zo dramatisch en drastisch, maar toch. Een jonge, romantisch aangelegde vrouw die zich een avontuurlijke toekomst droomt, blijkt getrouwd met een nette, keurige man op het saaie platteland. Ze vindt zichzelf mooi en interessant en dus moet het wel een oneerlijke, onrechtvaardige speling van het lot zijn, dat zij daar op het platteland verpietert, terwijl veel minder interessante en minder mooie vrouwen wel avonturen beleven in de grote stad. Gefrustreerd en teleurgesteld neemt ze minnaars, Rodolphe en Léon, valt ten prooi aan kooplust, raakt diep in de schulden, wordt verraden en verlaten door haar minnaars en uiteindelijk pleegt ze zelfmoord. Het bovarysme, dat nu meestal het desparate housewives-syndroom wordt genoemd, is eeuwig.
- De roman is bijna als een filmscript geschreven. Prachtige dialogen die zo in een film thuishoren, weidse panorama's en vergezichten, uitgebreide en nauwkeurige beschrijvingen van landschappen, van de kleren van de hoofdpersonen, van interieurs. Er is een voortdurende afwisseling van actie en beschouwing. Vele passages, bij voorbeeld die van de aankomst van de hoofdpersoon in het hotelletje van het dorp waar zij gaat wonen, die van haar wandeling op de eerste ochtend als ze kennis maakt met de inwoners van het dorp, de scene in de kerk wanneer zij haar hart uitstort bij de zielenherder, terwijl die voortdurend de vervelende jeugd in toom moet houden, zijn beschreven alsof je ze door de lens van een camera bekijkt. De passage waarin Emma en haar minnaar Rodolphe elkaar het hof maken op de eerste verdieping van het gemeentehuis, terwijl onder hen de jaarmarkt, triviaal en banaal, zich afspeelt, kan zonder enige wijziging, een op een, in een film worden overgezet. De opera Lucia di Lammermoor in Rouen, waar zij met haar man heengaat en daar haar nieuwe minnaar Léon ontmoet, is een perfect filmscript. De beelden van Lucia op het podium, haar man die zich verveelt en vooral slaap heeft, de spannende

ontmoeting tussen Emma en Léon in de wandelgang van het operahuis, kunnen zonder enige verandering verfilmd worden (en zijn ook in ettelijke films terug te vinden)..

Toch is het vreemd dat geen enkele verfilming een doorslaggevend succes is geworden, geen echte kaskraker. Wellicht is de roman toch te gecompliceerd, wat moet je ook met een vrouwelijke hoofdpersoon die eigenlijk niet deugt, waar de kijker zich maar moeizaam mee kan identificeren en die aan het einde ook nog eens zelfmoord pleegt. In enkele verfilmingen is de hoofdpersoon gewoon te oud om een geloofwaardig 20-jarig meisje te kunnen neerzetten. En de echte kenner mist natuurlijk altijd wel een voor hem of haar cruciale scene uit het boek. De scene waarin Rodolphe voor het eerst de liefde met Emma bedrijft, prachtig, na een rit te paard, boven op een heuvel, Emma die zich in de hemel waant en beneden haar ziet ze het dorpje met haar saaie man, de banale werkelijkheid, al die saaie burgers. Het gevoel van Emma op dat moment is wonderbaarlijk mooi beschreven, maar verfilm dat maar eens en als je het weglaat of inkort, is de Flaubert-liefhebber teleurgesteld,.

Als we ons beperken tot de rechtstreekse bewerkingen van de roman, komen we nu uit op het volgende twintigtal. De eerste is *Unholy Love* uit 1932 en de laatste op dit moment (januari 2016) is *Madame Bovary* van Sophie Barthes uit 2014. Niet iedere film over een ongelukkige, jonge vrouw op het Franse platteland, die met overspel haar leven wil redden of kleur geven, beschouwen we als verfilming van *Madame Bovary*. Emma Bovary is jong, romantisch en naïef, droomt van een ander, avontuurlijker leven dat haar door een onrechtvaardige speling van het lot onthouden is, bedriegt haar man, steekt zich zwaar in de schulden en pleegt zelfmoord. Die elementen, althans de meeste, moeten in de film zitten voor we deze beschouwen als verfilming van. Of de film moet expliciet in naamgeving en plot naar de roman verwijzen.¹

De verfilmingen, voorzover nog in roulatie of in de handel, kennen per land en per periode eigen accenten en verschillen. Wellicht vanzelfsprekend zijn de Franse bewerkingen het meest getrouw aan het origineel van Flaubert en blijven de Renoir-(1933) en de Chabrol-versie (1991) dicht bij de oorspronkelijke verhaallijn. De Russische Sokourov-versie (1989) is nogal boers en bruut, die van Ketan Mehta (1992) speelt op het Indiase platteland en kent prachtige Bollywood-dansen en -liedjes en de Duitse (1969) heet *Die Nackte Bovary* en is expliciet in zijn erotische scènes, hoewel je het veeleer als Duitse retro-sex kunt betitelen. De Amerikaanse interpretatie van Minelli (1949) begint en eindigt met het proces tegen

¹ Isabelle Huppert in *La Ritournelle* speelt een boerenvrouw op het platteland van Normandier. Haar kinderen zijn het huis uit en zij vraagt zich steeds meer af waar ze naar verlangt. Ze heeft een avontuur in Parijs en de belangrijkste vraag uit de film is die naar de toekomst van haar relatie met haar man. Hoewel deze film in een recensie (Télérama nr 3361) vermeld staat als "nieuwe nazaat van *Madame Bovary*", vinden we de overeenkomsten te gering. Temeer daar er in de film zelf geen enkele directe of indirecte verwijzing zit naar de wederwaardigheden van Emma.

Flaubert, die aangeklaagd was vanwege zijn immorele roman. Ondanks de zelfmoord van de heldin krijgt de film een triomfantelijk einde in Flaubert als winnaar van dat proces.

Het valt op dat geen enkele verfilming het begin van Flaubert's roman overneemt. Het eerste deel waarin Charles Bovary naar school gaat, gaat studeren, zich vestigt als plattelandsarts, trouwt, snel weduwnaar wordt en dan uiteindelijk Emma ontmoet, is nergens terug te vinden. Alle films slaan het eerste deel van de roman over en beginnen op een van de volgende dramatische punten.

- De plattelandsarts Charles gaat midden in de nacht naar een boerderij, de boer heeft zijn been gebroken en hij ontmoet daar de dochter Emma.
- De bruiloft van Charles en Emma, die Emma zich uiterst romantisch en verheven had voorgesteld, maar die neerkomt op een boers drinkfestijn.
- De aankomst met de postkoets in Yonville en dan met name de ontvangst in de plaatselijke herberg, waar Emma zich warmt aan het haardvuur en haar latere minnaar Léon ontmoet.

Ook het slot van Flaubert, waarbij de focus weer van Emma naar Charles verschuift en we zien hoe Charles beseft wat Emma gedaan heeft en hij kort na haar dood ook zelf sterft, wordt in geen enkele film gebruikt.

De scene waarin op de eerste verdieping van het gemeentehuis Emma met graaf Rodolphe, haar eerste minnaar, afsprekt en waarin hij haar het hart op hol probeert te brengen met zijn zoete praatjes, terwijl zij beiden uitkijken over de landbouwtentoonstelling die op de markt voor hen plaats vindt en hun geflirt wordt afgewisseld met het straatrumoer beneden hen, ontbreekt in praktisch geen enkele bioscoopversie, wel in de bewerkingen voor tv (waarschijnlijk vanwege budgettaire redenen).

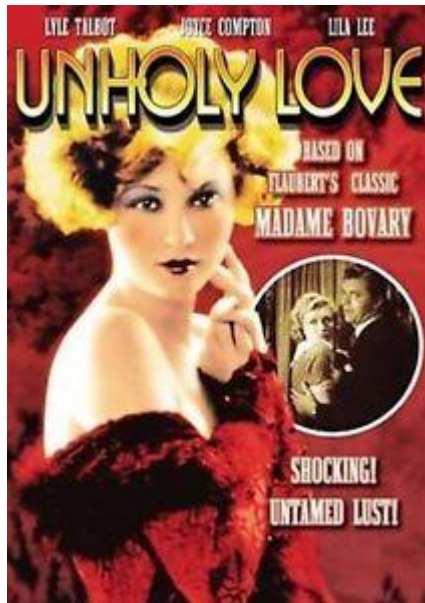
De meeste films zijn nog te koop in dvd-winkel of boekhandel, via filmwebsites (ebay.fr, bol.com) of wat ingewikkelder via sites als rareoldfilms, germanwarfilms, bollywoodfilms.

De volgende films zijn in het Nederlands ondertiteld:

- Maya memsaab, 1992
- Tim Fywell, 2000
- Claude Chabrol, 2002
- Gemma Boverly, 2014
- Sophie Barthes, 2015

➤ **1932 Albert John Ray, Unholy love, VS**

" Flaubert's classic tale of infidelity and greed". De film speelt in dertiger jaren in een rijke familie in New York.

Sheila, verveeld met haar huwelijk, begint een affaire met playboy Alex

➤ **1933 Jean Renoir, Madame Bovary, Frankrijk**

Film duurt 2,5 uur, maar wordt meestal terug gebracht tot 1,5 uur. Een brave, saaie versie, waar Renoir zelf ook niet echt tevreden over was. Hij was ook niet gelukkig met de hoofdrolspeelster Valentine Tessier, die op haar 42e de rol van het jonge meisje Emma moest spelen. Valentine was de minnares van de filmproducent.

Emma stort haar hart uit bij de pastoor

Emma en haar echtgenoot Charles bij de opera in Rouen

➤ **1937 Gerhard Lamprecht, Madame Bovary, Duitsland**

Verfilming met de Hollywoodster Pola Negri als Emma. Op de site Polanegri.com staat uitgebreid onderbouwd waarom Pola Negri de mooiste en beste vertolkster van Emma is en waarom de film beter is dan de eerdere en latere versies. Natuurlijk is de site bevooroordeeld, maar toch is de redenering overtuigend.

Film bestaat alleen nog maar in erg slechte staat.

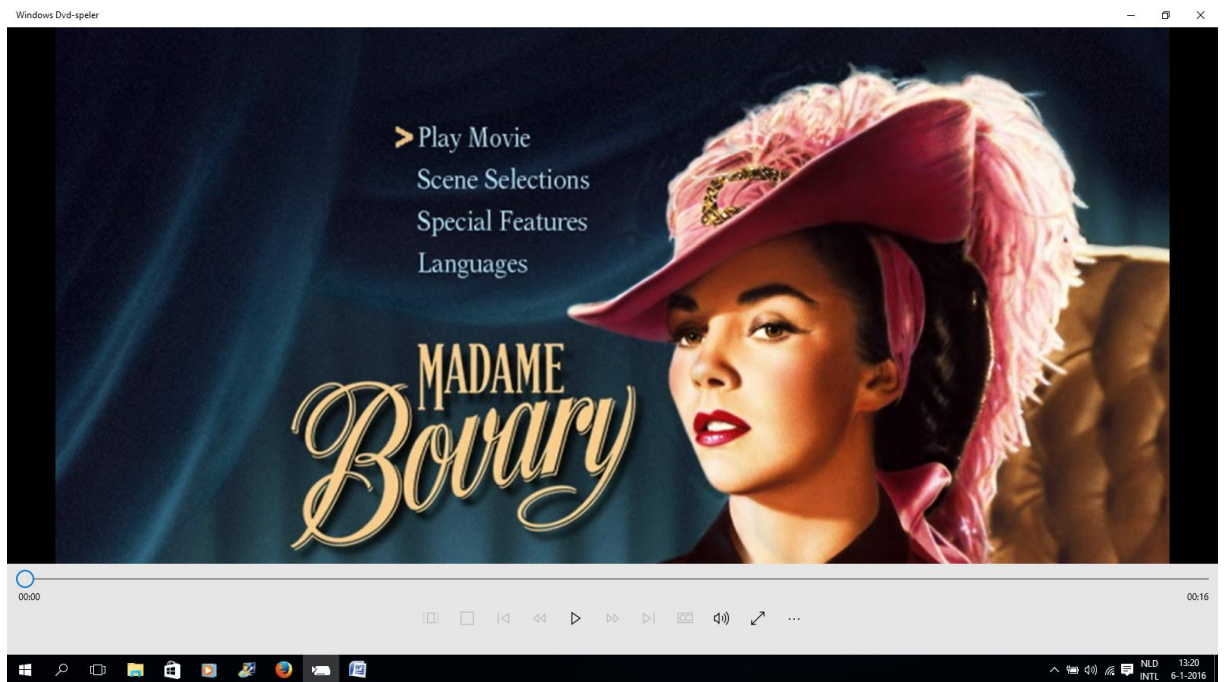

- **1947 Carlos Schlieper, Madame Bovary, Argentinië**
geen verdere gegevens

➤ **1949 Vincente Minelli, Madame Bovary, VS**

Het scenario laat Flaubert zelf zijn film vertellen voor de rechtbank, die hem aanklaagt vanwege het immorele gehalte van het boek. De mooie huisarts Charles kent zijn beperkingen, weet wat Emma doet en heeft de sympathie van de kijker, de verrukkelijke Jennifer Jones speelt Emma als een wispelturig, verwend prinsesje, die haar lot verdient en de film eindigt met de vrijspraak en overwinning van Flaubert. Minelli stelt zowel de strenge Amerikaanse censuur als de Hollywood-kijker tevreden.

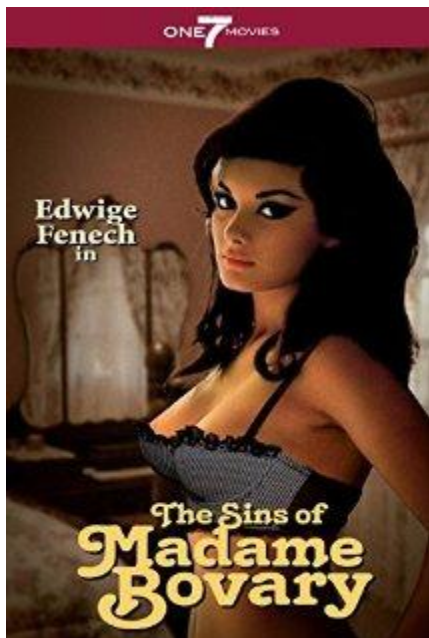
Whatever it is that French women have Madame Bovary had more of it!

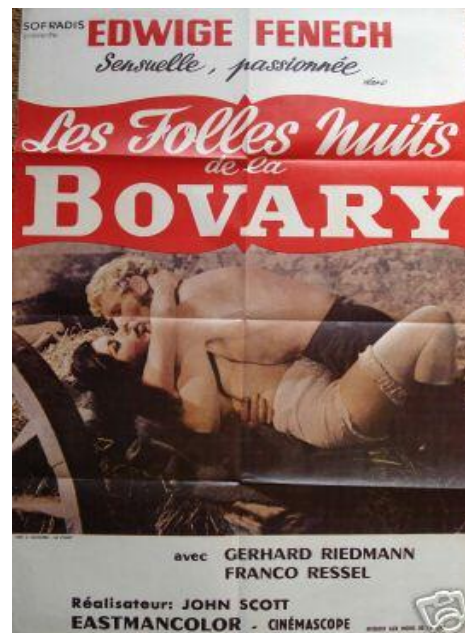
- **1964 Rex Tucker, Madame Bovary, Engeland**
mini tv-serie, uitgezonden op de BBC
naar zeggen is deze tv-serie verloren gegaan
- **1968 Hans-Dieter Schwarze, Madame Bovary, Duitsland**
mini tv-serie, uitgezonden op ZDF
geen verdere gegevens

➤ **1969 Hans Schott-Schobinger, Die nackte Bovary, Duitsland**

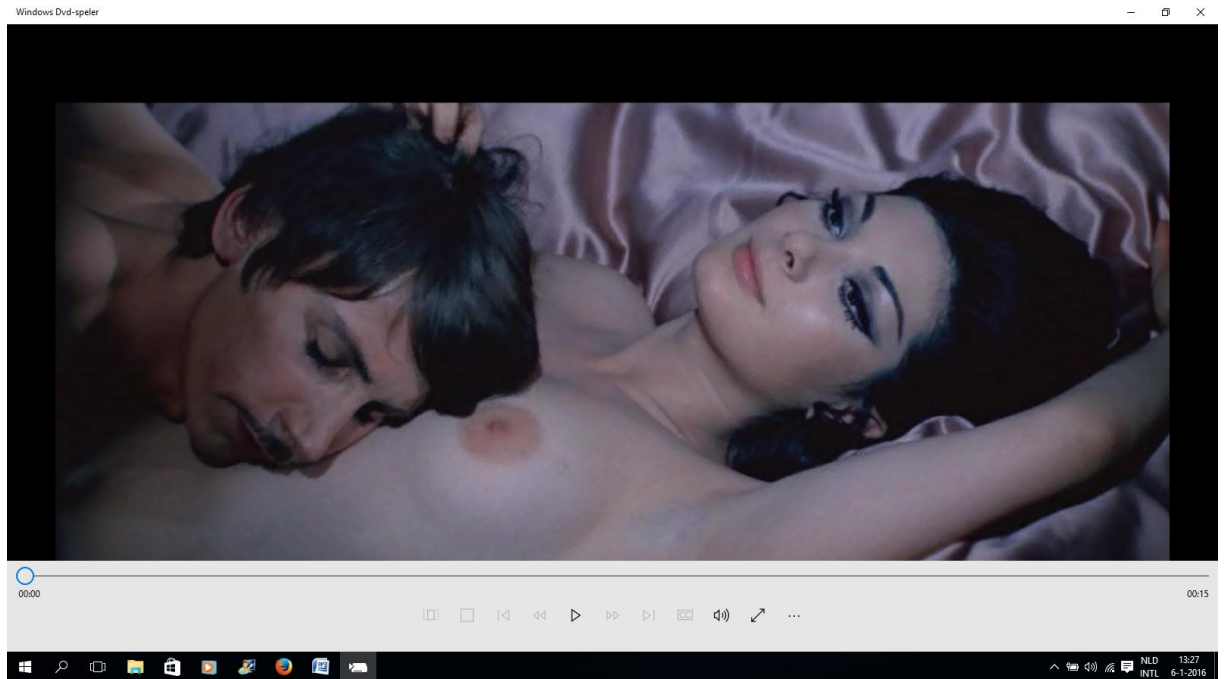
Ook uitgebracht als "Les Folles Nuits de la Bovary" en als "I Peccati di Madame Bovary". De ene interpretatie maakt er een normale softpornofilm van, een echt 60-er jaren "o la la"-verhaal, met logischerwijs geen zelfmoord van Emma, maar een Emma die aan het einde een laan afloopt. De andere interpretatie maakt er 25 jaar na het einde van de Tweede Wereldoorlog een anti-Franse film van, een allegorie waarbij Emma Frankrijk verbeeldt en na haar onzedelijk en verdorven bestaan zich alsnog recht en wegwandelt. Edwige Fenech (1948), Emma, was Miss Frankrijk en fotomodel en vanaf haar 19e een zeer veel gevraagde en populaire filmster in talloze Duitse en Italiaanse komische seksfilms.

affiche (met Edwige Fenech als pinup)

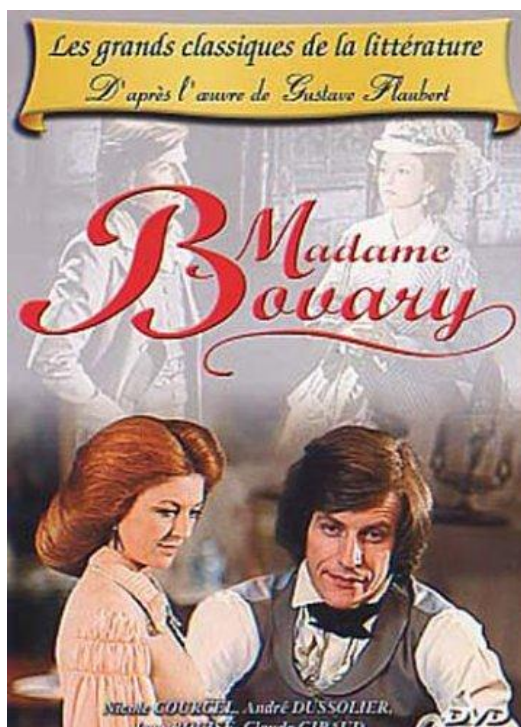
affiche met Emma en Rodolphe

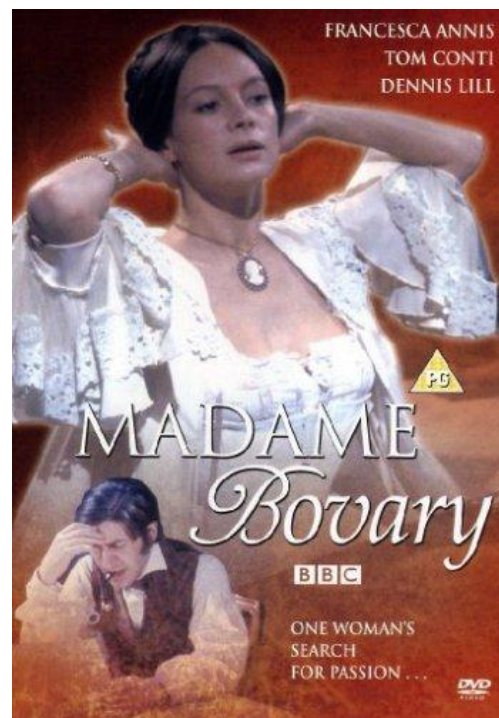
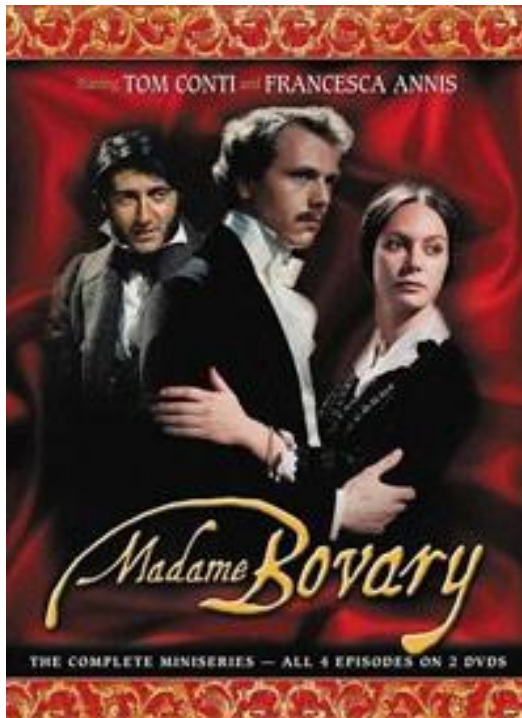
Emma met Léon

➤ **1974 Pierre Cardinal, Madame Bovary, Frankrijk**

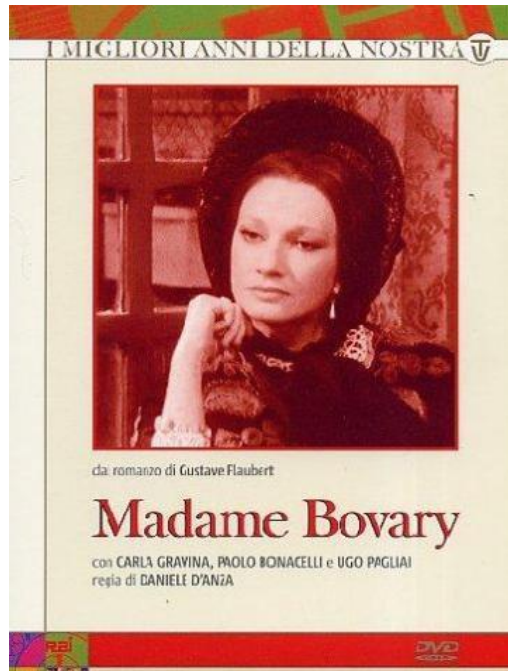
Nicole Courcel speelt Emma in deze verfilming voor de tv. Televisie stelt zijn eigen eisen: hevige passie en hysterische huilbuien om de aandacht van de kijkers vast te houden, dit alles begeleid met melancholische vioolmuziek. Een tv-bewerking gaat vaak ten koste van de duurdere scènes: dus ook in deze versie geen bruiloft, geen bal de Vaubyessard en geen landbouwtentoonstelling.

- **1975 Rodney Bennett, Madame Bovary, Engeland**
tv-serie in vier delen, gezamenlijk ruim 3,5 uur. Emma wordt gespeeld door de dan 30-jarige Francesca Annis.

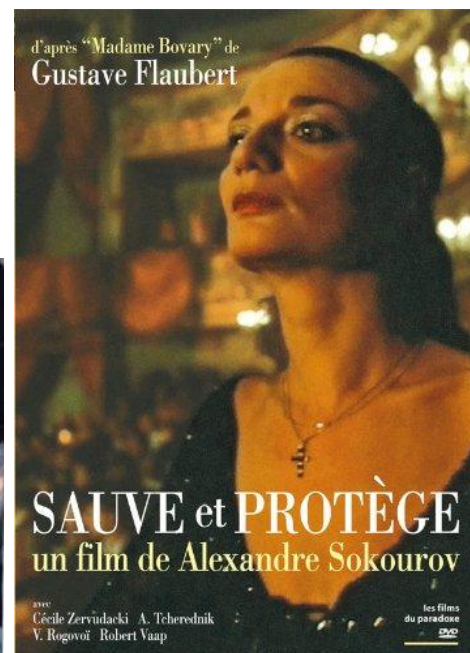

- **1976 Janusz Kaminski, Pany Bovary, to ja, Polen**
Geen gegevens bekend
- **1981 Daniele D'Anza, Madame Bovary, Italie**
Carla Gravina speelt Emma in deze Italiaanse tv-adaptatie van ruim 6 uur.

➤ **1990 Alexandre Sokourov, Spasi i sohkrani, Rusland**

Deze ruim 2,5 uur durende verfilming volgt niet getrouw het verhaal van Flaubert, Sokourov legt het accent op de neergang van Emma, niet op haar jeugd of schoonheid. De film speelt in Tachkent (Uzbekistan) en is vrij bruut en boers.

➤ **1991 Claude Chabrol, Madame Bovary, Frankrijk**

Deze film is een van de meest getrouwe verfilmingen, Isabelle Huppert volgt nauwgezet de wederwaardigheden van Emma, de film kent prachtige panorama's, is erg authentiek en Chabrol heeft alles eraan gedaan om de literaire erfenis van Flaubert te respecteren. Flaubert-adepten zijn dus enthousiast, het grote publiek minder. Men vindt het een kille, academische exercitie; de voortdurende voice-over die stukken uit de roman leest en de keuze van Huppert als Emma krijgen veel kritiek.

➤ **1991 Emil Tsanev, Madam Bovari ot Sliven, Bulgarije**

Geen verdere gegevens bekend

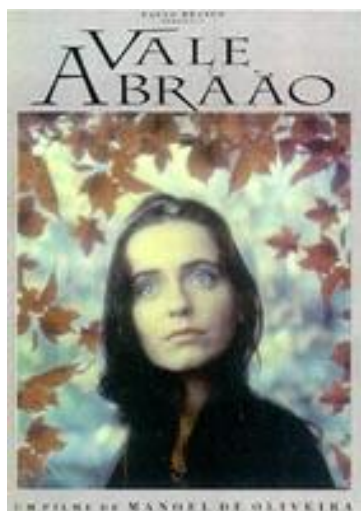
➤ **1992 Ketan Mehta, Maya Memsaab, India**

Maya Memsaab, de beroemde Bollywood-verfilming heeft de vorm van een verhoor: twee detectives zoeken het antwoord op de vraag waarom Maya zelfmoord heeft gepleegd of wie haar heeft gedood. De mannen uit haar leven worden geïnterviewd en geven ieder hun versie. Maya is onder de invloed geraakt van de westerse cultuur, draagt westerse kleding en raakt teleur gesteld in het leven. Ze wil meer, iets anders, is uitgekeken op haar man, een saaie plattelands arts (afijn, het verhaal kennen we). De film speelt op het Indiase platteland en kent mooie Bollywooddansen en -liedjes. Wat opvalt is de mooie oplossing voor de landbouwtentoonstelling en andere omzettingen van het Frankrijk van 1850 naar het India van 100 jaar later. De film is weliswaar Nederlands ondertiteld, maar de vertaling is wel door een computer gedaan en meestal hilarisch. "How are you? Fine?" wordt "Hoe bent u? Fijn?"

➤ **1993 Manoel de Oliveira, Vale Abraao, Portugal**

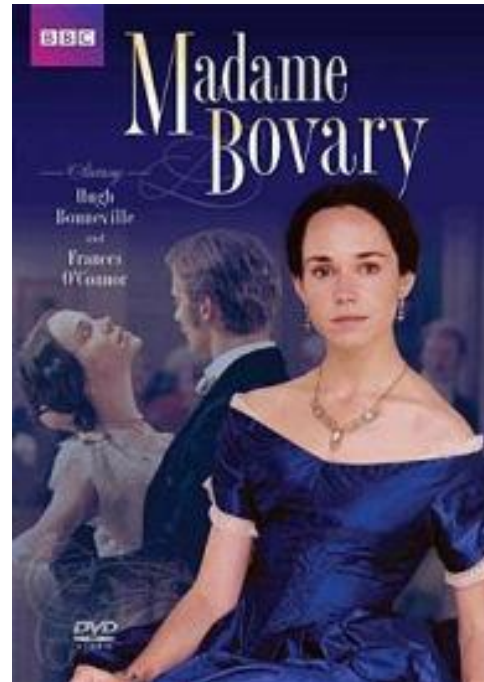
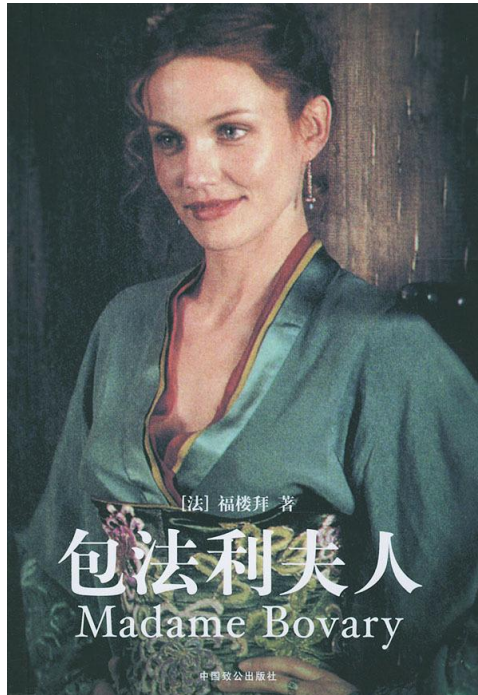
Ema (inderdaad, maar één m), een jonge vrouw in het Portugal van de 60-er jaren van de 20e eeuw, trouwt met een arts die haar meeneemt naar zijn landgoed Val Abraham. De afloop is bekend, maar komt eigenlijk voort uit het verzet van Ema tegen de mannelijke, strenge en behoudende samenleving en niet zozeer uit haar eigen “bovarysme”.

➤ **2000 Tim Fywell, Madame Bovary, Engeland**

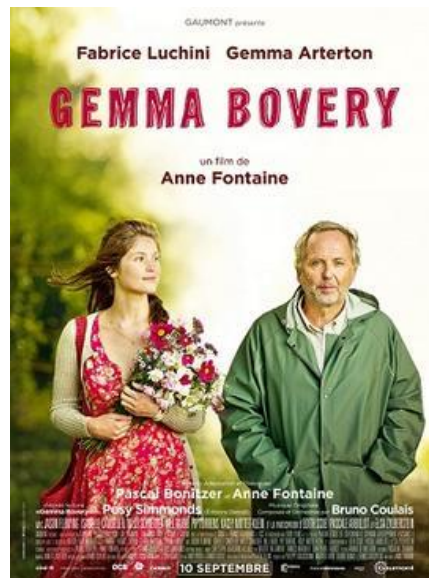
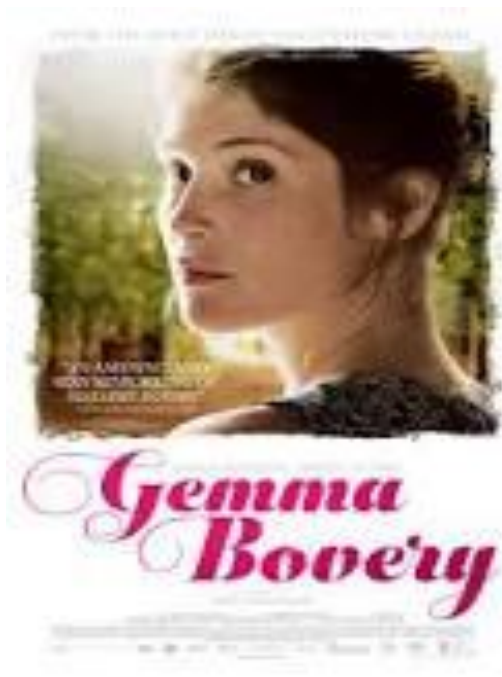
Deze versie is gemaakt voor de tv (BBC) en duurt 2,5 uur. Emma wordt gespeeld door Frances O'Connor. De verhaallijn van Flaubert wordt getrouw gevolgd, alhoewel ook hier de landbouwtentoonstelling geofferd is aan de

kostenbeheersing. De verleiding van Emma door Rodolphe vindt plaats in een kerk. De film kreeg lof en prijzen voor de kostuums, is vrij expliciet in de liefdesscènes en kan gezien worden als een lijdensweg van de liefde. In Nederland is deze versie in grote getale uitgebracht in een cassette samen met het boek en verkocht via enkele grote winkelketens, het ideale moederdaggeschenk.

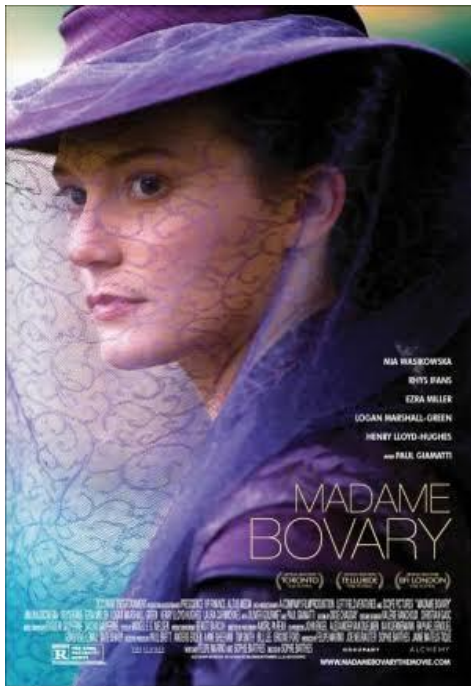
➤ **2014 Anne Fontaine, Gemma Boverly, Engeland**

Een verrukkelijke pastiche van het klassieke verhaal, gebaseerd op het stripverhaal van Posy Simmonds. De ex-Parijzenaar en Flaubert-liefhebber Martin leeft op het platteland van Normandier, een Engels stel (Gemma en Charles Boverly) komt in de buurt wonen. Martin raakt bevriend en ziet hoe Gemma zich steeds meer gedraagt als Emma en net als Emma verward raakt in allerlei romantische en seksuele avonturen. Martin vreest het tragische slot uit de roman, komt tussen beide, maar het lot heeft helaas zijn loop. Van de film is bijna een gezelschapspel te maken: welke scene uit Gemma verwijst naar welke handeling of situatie in de roman?

➤ **2014, Sophie Barthes, Madame Bovary, Engeland**

Na het uitstapje van Gemma Boverly volgt nu weer een traditionele verfilming van Sophie Barthes, de eerste vrouwelijke regisseur die zich aan Emma waagt. Mia Wasikowska speelt Emma. De film was aangekondigd voor september 2015, maar is (nog) niet in Nederland vertoond vanwege het faillissement van de distributeur. Over het algemeen zijn de kritieken niet mild: in de loop van de tijd is gebleken dat Madame Bovary een moeilijk te verfilmen boek is en deze versie bewijst dat weer eens. Het voegt weinig aan de vorige versies toe.

De vraag die overblijft na dit overzicht, is wellicht de vraag die het moeilijkste te beantwoorden is. Waarom wil het toch niet echt lukken om een verfilming te maken die op zijn minst iedereen tevreden stelt, om van verrukt maken maar niet te spreken? Van de meest onverfilmbaar geachte boeken worden prachtige films gemaakt, waarom niet van deze?

Als de jonge Emma gespeeld moet worden door een vrouw van midden veertig, omdat zij nu eenmaal de maîtresse van de financier is, is het te verklaren dat je als regisseur (en als kijker) minder tevreden bent. Maar ook de verfilmingen onder ogenschijnlijk prima omstandigheden, vallen tegen. Wellicht ben je toch als Flaubert-afficionado te zeer gehecht aan de tekst en heb je te hoge verwachtingen. Het verhaal is misschien toch te psychologisch, te subtiel. Het boek is natuurlijk wel zeer grondig en door zeer verschillende mensen becommentarieerd. Julian Barnes, Vargas Llosa hebben prachtige en zeer leesbare boeken geschreven over Madame Bovary. Al snel is dan iedereen een expert, die hecht aan zijn eigen interpretatie of, erger, voor wie de eigen interpretatie de enig ware is.

Hoe dan ook, ik blijf genieten van het boek en zie uit naar de 21^e verfilming.

januari 2016, Piet Driest

zie ook www.Flaubert.nl

overzicht gebaseerd op eigen naspeuringen en via Flaubert.nl, de Flaubert-site van de universiteit van Rouen en het artikel "Madame Bovary at the movies" van Mary Donaldson-Evans op de site New-York, 2009.